

Wüstenfeld-Mahler sche Vergleichungs- Tabellen, zur muslimischen und iransichen Zeitrechnung, mit Tafeln zur Umrechnung orient-christlicher Ären. Dritte verbesserte und erweiterte Auflage der "Vergleichungs-Tabellen der mohammedanischen und christlichen Zeitrechnung", unter Mitarbeit von JOACHIM MAYR, neu bearbeitet von BERTOLD SPULER. Wiesbaden 1961. Deutsche Morgenländische Gesellschaft in Kommission bei Franz Steiner G.m.b.h. 90 + 19 s. 1 cetvel 4°

Dr. Ferdinand Wüstenfeld'in 1854' de ilk defa 1300 Hicret yılına kadar olmak üzere Leipzig'de yayımladığı, Dr. Eduard Mahler'in 1887'de 1300-1500 yıllarına ait cetvelleri de ek olarak tertip ve neşretmek suretiyle tamamladığı "Vergleichungs-Tabellen der muhammedanischen und christlichen Zeitrechnung" 1961 de yeni bir hüviyet ve mükemmeliyette olarak bu konu ile meşgul olanların istifadesine tekrar arz edilmiş bulunuyor. Üçüncü ve genişletilmiş olan ve İslâm âleminin kullandığı Hicrî tarihten başka İran ile Şark-Hıristiyan kavimlerinin kullandıkları tarihlere ait karşılaştırma cetvellerini de ihtiva eden bu yeni basım, bilhassa Osmanlı Malî Tarihine ait vukufiyle tanınan rahip Joachim Mayr'ın işbirliğini de sağlıyan ünlü Şarkiyatçı Profesör Bertold Spuler tarafından altı bölüm halinde tertip olunmuş ve zenginleştirilmiştir. Dizgi, kâğıt, sahife bağlama, baskı ve cilt teknikleri bakımından da modern kitap endüstrisinin başarılı ve zevkli bir örneğidir.

Eserin birinci bölümüne ayrılan 31 sahifesi 1926' da yine Dr. Eduard Mahler tarafından bir bütün olarak yayımlanan bu cetvellerin ikinci baskısındaki şekli aynen muhafaza etmekte ve o metinde gözden kaçmış bazı yanlış dizilmiş rakamlar da düzeltilmiş bulunmaktadır. 1500 Hicret yılına tekabül eden 2076/2077 Milâdî yılına kadar Hicrî yıllarda her Arabî ayın ilk gününün rasladığı Milâdî tarihi ayı, gün sayısı ve adı ile (990 senesi 16 Ramazanına kadar Julian ve 17 Ramazan 990 dan itibaren Gregoryen takvimine göre) gösteren bu cetveller, ilgililerce bilindiği ve bu konuda tarafımızdan tertip edilen "Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu"na da esas teşkil ettikleri için, üzerinde fazla durulmaya lüzum görülmemiştir.

Kitabın ikinci bölümü (S. 33-36) Türk Malî yılına ayrılmıştır. Selefus tarihine dayandırılan ve İstanbul'un fethi tarihi olan 857 Hicret yılından başlatılan bu cetveller, 1087 malî senesine kadar yıl başları Eylül ve 1088 den 1342'ye kadar olanların yıl başları Mart olmak üzere iki safhalı olarak tertip edilmiştir. Yalnız 36 ıncı sahifedeki izahatta Türkiye'de Gregoryen takvimine uygun ay günlerinin kullanılmasına başlanma tarihi olarak gösterilen 1.3.1917 nin karşılığı Hicrî 7.5.1335 olacak yerde yanlışlıkla 7.5.1345 gösterilmiş ve senelerin Milâdî tarihe göre sayılmasının, daha doğrusu Gregoryen takvim usulünün tamam olarak kabulü mebde

de 1 Ocak 1926 olduğu ve karşılığı Hicrî 16.6.1344 bulunduğu halde bu tarih 1 Ocak 1927 olarak kaydolunmuş ve karşılığı 26.6.1345 olacağı yerde 26.8.1345 gösterilmiştir. Bunların birer zühul olduğu şüphesizdir.

Kitabın üçüncü bölümünde de (S. 37-40) İranlıların kullandıkları tarihlere ait çevirme cetvelleri yer almış bulunmaktadır. Bunlardan A tablosu 1-1397 Yezdigird (=Tarih-i Fürs-i Kadîm) yıllarının yılbaşı, 1 Ferverdîn (Nevruz) olmak üzere Julian takvimine göre Milâdî sene başı karşılıklarını; B tablosu 1-1000 Celâlî yıllarının yine Nevruzla başlayan Julian Milâdî sene başı karşılıklarını; C tablosu senenin kaçınıcı gününün İran takvimine göre ayların hangi gününe düştüğünü; D tablosu ise yılın gün rakamlarının *adi* veya *Artkyl* (kebise) olduklarına nazaran Julian takvimine göre ayların hangi günlerine tesadüf ettiklerini göstermektedir. Ayrıca cetvellerin kullanılmasında gözönünde bulundurulacak hususlar da sahife altı notları halinde verilmiştir.

Eserin dördüncü bölümüne gelince (S. 41-85) A-H büyük harfleriyle işaretlenmiş sekiz nevi cetvel veya formüllerden teşekkül etmekte ve genel olarak Şark takvimlerine tahsis edilmiş bulunmaktadır. A1 ve A2 cetvelleri Hicrî yılların hafta günlerine göre başladıkları güne uyularak diğer aylarının hangi tarihlerinin hangi günlere rastladığını ve bunların 120 yıllık devrî senelere göre de durumlarını göstermektedir. C. cetveli Julian takvimi tarihlerinin Gregoryen takvimine göre mütekebil ay ve gün tarihlerini vermektedir.

D cetveli bazı yılları onüç aylık Kopt ve Habeş takvim yıllarının Julian tarihine göre karşılıklarını bulmak için tertip olunmuştur.

E cetveli de halen İran'da kullanılmakta olan ve Hicretî mebdede almış bulunan güneş yılı aylariyle günlerinin Gregoryen takvimine göre hangi ayların hangi günlerine rastladığını göstermektedir. F cetvelinden de bu takvimin 1304-1363 Hicrî güneş yıllarının hangi Milâdî yıllara tekabül ettiği anlaşılmaktadır.

G Cetveli 1 yılından başlayarak Milâdî senelerin Bizans, Selçuk, İskender ve Habeş takvimlerinde hangi senelere denk düştüğünü vermekte, ayrı bir sütunda da Paskalya Pazarının rastladığı Mart veya Nisan gününü belirtmektedir. 52 inci sahifeden itibaren İskender takvimine ayrılan sütun 5776 Kopt tarihinin birinci yılından başlayarak devam etmekte, 57 inci sahifede de 551 Milâdî yılından itibaren ayrı bir sütun halinde Ermeni takvim seneleri birden itibaren başlamaktadır. 75 inci sahifede başlayan 1583 tarihinden sonraki karşılıklarda Paskalya Pazarı Gregoryen takvimine göre de ayrıca gösterilmiş ve bu cetvel 2099 Milâd yılına kadar devam ettirilmiştir. H1 cetveli ay isimlerinin Süryanca, Arapça, Türkçe, Lehçe, Çekçe, Ukraynaca ve Rusca karşılıklarını, H2 cetveli Kopt ve Habeş ay adlarıyla bunların rastladıkları Milletlerarası takvim aylariyle tarihlerini, H3 cetveli ise yeni İran takvimindeki ayların aynı suretle tekabül ettikleri ay ve tarihleri göstermektedir.

Kitabın beşinci bölümünü de, Joachim Mayr tarafından tertip edilmiş bulunduğu tasrih edilen ve takvim ilmi ile ilgili ve her biri kendi konusunda değerli 28 esere ait bir bibliyografya teşkil etmektedir. 1655-1959 yılları arasında bu konuda yapılmış kalbur üstü eserleri bir araya toplayan bu listenin, bazı noksanlarına temas etmek yerinde olacaktır. Gerçi bunlardan bir kısmının Türkçe, Yugoslavca,

Rumence veya Arapça oluşu dolayısıyla müellif tarafından incelenememiş ve değerlendirilememiş olması akla gelebilirse de, Batı dilleriyle yayımlanmış bulunanlarının ve listede yer alanlar kadar önemli bulunanların —Listenin tanzimine şayet başka iltizamî bir görüş hâkim olmamış ise— müellifin bilgisi dışında kalmış olduğuna hükmetmek yerinde olur. Böyle bir liste ancak Ahmet Cevdet, Ahmet Muhtar, Ahmet Şakir Paşa'larla Mısırlı Mahmut Paşa Felekî ile İbrahim İsmet El-Felekî'nin, A. Bacolla, H. G. Cattenoz, E. Cavaignac, V. Grumel, Mihail Guboğlu, B. Richmond, Sir Wolseley Haig, Mehmet Kantardzic ve S. H. Taquizado'nun, hepsi kendi alanlarında değerli ve bu konuyu aydınlatan ve tamamlayan eserlerini de ihtiva etmekle daha tam ve mükemmel bir hal alırdı kanaatindeyim.

Kitabın altıncı kısmı metin dışında cilde bağlı ayrı ve cetveller üzerinde çalışılırken birlikte kullanılmıya elverişli olarak tertip ve tabedilmiş bulunan "Kitabı kullanma yolları ve formüller" kısmıdır ki, eserin pratik değerini arttırmakta ve ayrıca İngilizce, Fransızca ve Rusca birer özet ile birlikte basılmış bulunmaktadır. Bu özetlerin Türkçe, Arabca, Farsca, İspanyolca, İtalyanca tercümelerinin de bu kısma eklenmeleri, kitabın pratik değerini artırma bakımından, gelecek baskısında sağlanırsa isabetli olur kanısındayım.

Eserin baş tarafında iç kabına yapıştırılmış bir cep içindeki sürgülü cetvel ise, bilhassa eserin birinci kısmında yalnız ayların ilk günleri olarak verilmiş olan karışıklara göre hesaplanacak müteakip günleri hiç bir zihni ameliye ve yorgunluğa yer bırakmadan gözle görebilmek ve her hangi bir yanlışla düşülmemek için yapılmış bir yardımcıdır ki, lüzumu ve önemi hiç bir suretle tartışma konusu edilemez.

Bu çok zengin ve faydalı yardımcı eseri, Şarkiyat sahasında çalışanlara kazandıran naşir Profesör Bertold Spuler'i, Alman Şark Tetkikleri Cemiyeti ile tâbi Franz Steiner müessesesini, Türk, tarihçileri adına candan tebrik etmeyi, en azından, bir ödev bilmekteyim.

FAİK REŞİT UNAT

